

MUHAMMET İNCE, EL-MENHELÜ'L-FÂİZ, TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI, İSTANBUL 2021 (TANITMA YAZISI)*

Abdullah Tahir ÖZDEMİR **

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, muhtelif sahalara ait ve yüzyıllar önce kaleme alınmış olan, ayrıca hala el yazması olarak mevcudiyetini devam ettiren eserleri neşretmeyi maksat edinen bir kurumdur. Üstelik bu neşirleri basılı olarak satışa sundukları gibi elektronik kitap şeklindeki hallerini de kendi internet sitelerinden ücretsiz olarak hizmete açmaktadırlar. Kurumun yayınları, farklı pek çok seriye dâhil edilerek neşredilmektedir. “Edebiyat ve Sanat” serisi de bunlardan sadece birisidir. Ali Salahaddin Yiğitoğlu’nun telif etmiş olduğu ve Muhammet İnce’nin de yayına hazırladığı El-Menhelü'l-Fâiz de işte bu seri içerisinde yayımlanan bir eserdir.

Yiğitoğlu, Arapça, Farsça ve Fransızca gibi dilleri bilen ve her ne kadar çoğunu yayımlayamasa da manzum-mensur pek çok eser telif etmiş, yazıları ise muhtelif dergilerde neşredilmiş olan gayet kültürlü bir öğretmendir. Mevzubahis eseri ise Rüseyd Galib’in çalışmasının bir tercümesidir. Galib, bu çalışmada İbnü'l-Fariz Divanı’nın Hasan Bûrînî ve Abdülgani-i Nablusî tarafından yapılmış Arapça serhlerini bir araya getirmiştir. Yiğitoğlu da El-Menhelü'l-Fâ’iz fi Tercümeti Dîvâni

* Bu makale 03.07.2021 tarihinde dergimize gönderilmiş; 15.07.2021 tarihinde yayın kurulu değerlendirilmesi sonucu yayın listesine dâhil edilmiştir.

Makaleye atf şekli; Abdullah Tahir Özdemir, Muhammet İnce, El-Menhelü'l-Fâiz, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, İstanbul 2021. (Tanıtma Yazısı), *Karabük Türkoloji Dergisi*, Cilt/Sayı: 5-1 (2022), Karabük 2022, s. 140-142.

ISSN 2667-7253/e-ISSN 2687-3885, DOI:

** Arş. Gör., Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, tahirozdemir@karabuk.edu.tr, orcid ID: 0000-0002-7063-3845

İbni'l-Fâriz adlı eserinde işte bu çalışmayı tercüme ederek “İbnü'l-Fâriz'in Dîvân'ının tamamına yapılan ilk ve tek Türkçe” çeviriyi ortaya koymuştur (s. 35).

İnce'nin çalışmasında ise hem el yazması halinde bulunan bu tercüme transkribe edilmektedir hem de çeviri yazının başına 46 sayfalık bir tetkik kısmı ilave edilmektedir. “İnceleme” başlığını taşıyan bu bölüm ayrıca “İbnü'l-Fâriz”, “Dîvân'ın Şerhleri”, “El-Menhelü'l-Fâiz ve Ali Salahaddin Yiğitoğlu”, “El-Menhelü'l-Fâ'iz fi Tercümeti Dîvânî İbni'l-Fâriz'in İncelemesi”, “Sonuç” ve “Metnin Kurulmasında Takip Edilen Yöntem” isimlerini haiz 6 alt bölümden meydana gelmektedir.

İlk alt bölüm olan “İbnü'l-Fâriz”de kendi zamanında gayet meşhur olmuş bu mutasavvıf şaire ve bilinen tek eseri olan Divan'ına dair malumat verilmektedir. Bilhassa cezbeli halleri, yaşama tarzı ve istiğnası ile dikkat çeken şair, aynı zamanda devrinde sanatıyla da devlet büyüklerinin, diğer şairlerin ve halkın saygısını kazanmıştır. Şiirlerinin muhtevasında “vahdet-i vücudun” bulunması her ne kadar pek çok kişiyi rahatsız etmişse de onlar bile bu meseleyi şairin sanatından ayrı tutarak onu sanatı itibarıyla takdir etmişlerdir. Divan'ı ise matbaanın kullanılmasından evvel pek çok kez istinsah edildiği gibi matbaanın kullanılmaya başlamasından sonra da çok defa basılmıştır. Zamanının bu çok beğenilmiş şaheserine muhteva açısından bakıldığında ise eserde kaside ve lügaz türünde şiirlerin yer aldığı görülmektedir. Lügaz “bir söz veya kavramın ima yoluyla anlatılarak onun ne olduğunun sorulduğu bilmece türündeki şiir” (s. 18) manasına gelmektedir. Dolayısıyla bu türdeki bir şiirin hem yazılması hem de yazılmış olanının çözülmesi zorluklar barındırmaktadır. Bu sebeple olsa gerek Divan'daki lügaz sayısı da çok değildir. Mevcut olan lügazların ve bunlara mevzu olmuş isimlerin bir listesi ise söz konusu çalışmaya ilave edilmiştir.

İkinci alt bölüm olan “Dîvân'ın Şerhleri”nde İbnü'l-Fâriz'in Divan'ına şerh yazmış olan Bedreddin el-Bûrînî'den, Abdulganî en-Nablusî'den ve bunların eserlerinden bahsedilmektedir. Bölümün sonunda ise bu iki şerhi bir araya getiren ve Ali Salahaddin Yiğitoğlu'nun da tercümesine kaynaklık eden Rüşeyd bin Galib'in Şerhu Dîvânî İbni'l-Fâriz'ine değinilmektedir. Üçüncü alt bölüm ise “El-Menhelü'l-Fâiz ve Ali Salahaddin Yiğitoğlu” başlığına sahiptir ve Yiğitoğlu'nun hayatıyla eserlerine dair malumat veren bir mahiyettedir. Bu kısımda Yiğitoğlu'nun Arapça ve Farsçaya manzum ve mensur metinler yazabilecek derecede vakıf olduğu ve şiirlerinin ve dini-felsefi yazılarının Sırat-ı Müstakim, Sebilü'r-Reşad gibi dergilerde yayımlandığı söylenmektedir. Ayrıca müellifin Aşkın Sesi, Ravzatü'l-İhlâs ve Tehzîbü's-Şiyem fi Nazmi'l-Hikem adlı manzum ve Muhâsin-i Ahlâk, Şerhu'l-Esmâ'l-Hüsnâ, Nuhbetü'l-Emsâl, Tercüme-i İnşâu'd-Devâir, Tercüme-i Ukletü'l-Müstevfız ve et-Tedbîrâtü'l-İlâhiyye fi Islâhi'l-Memleketi'l-İnsâniyye Tercümesi isimli mensur eserleri listelenerek bunlar hakkında bilgi de verilmektedir.

Üçüncü alt bölüm “El-Menhelü'l-Fâ'iz fi Tercümeti Dîvânî İbni'l-Fâriz'in İncelemesi” başlığını haizdir. Bu başlık altında müellife ve bir müstensihe ait olan Millî Kütüphane ve Konya nüshalarının buldukları yerden, varak sayısından, tamamlanış tarihinden ve yazı türünden bahsedilmek suretiyle bunların tavsifi

yapılmaktadır. Akabinde ise müellif ve müstensih nüshalarının bir mukayesesine teşebbüs edilmektedir. Burada müellifin tercümede geçen ayetlerin sure ve ayet numaralarına yer vermediği, hatta bunları bazen yanlış veya eksik okuduğu, müstensih'in ise ayet ve sure numaralarını belirlediği ancak müellifin yanlış veya eksik okumalarını devam ettirdiği gibi tespitlere yer verilmektedir. Ayrıca müstensih'in müellifin aksine daha eski bir imla ile nüshayı istinsah ettiği de söylenmektedir. Bunu müteakiben Yiğitoğlu'nun söz konusu tercümeyi hangi metotlara dayanarak gerçekleştirdiği, eserin anlaşılmasını kolaylaştırmak için ne gibi yollara başvurduğu ve telif ettiği bu eserin anlaşılmasını hangi unsurların zorlaştırdığı gibi hususlara değinilmektedir. Ardından Rüşeyd Galib'in eserindeki şiirlerle Yiğitoğlu'nun yaptığı tercümede yer alan şiirleri mukayese eden bir tablo gelmektedir. Buradan anlaşılmalıdır ki Yiğitoğlu lügazları tercüme etmemiş. "Sonuç" ve "Metnin Kurulmasında Takip Edilen Yöntem" başlıklı iki alt bölüm ise inceleme kısmını sonlandırmaktadır. Bunlardan ilkinde baştan beri dile getirilen bütün malumat ve fikirler iki sayfa içerisinde hulasa edilirken ikincisinde ise kullanılan noktalama işaretleri ve imla hakkında bilgi verilmektedir. Ayrıca nüsha farklılıklarının eğer kayda değerlerse gösterildiği ve çalışmanın hazırlanması esnasında aslı Arapça şerhlere de müracaat edildiği zikredilmektedir. Hemen sonrasında ise transkribe metne geçilmektedir. Sonda ise bir beyitler dizini yer almaktadır.

Bütün bu hususlar dikkate alındığında ve mevzubahis çalışma hitap edilen kitle açısından değerlendirildiğinde muhatap alınan kitlenin yalnızca Arap edebiyatına ilgi duyan okuyucular olduğu düşünülebilir. Oysa Anadolu sahasındaki Türk edebiyatının oluşmasında Arap edebiyatının rolü Fars edebiyatıyla birlikte hakikaten büyüktür ve bu ikisi Türk edebiyatını hem muhteva hem de şekil açısından çokça etkilemiştir. Dolayısıyla klasik Türk edebiyatına ilgi duyan birisi aynı zamanda onunla ortak bir medeniyetin ürünü olan Arap ve Fars edebiyatlarıyla da alakadar olmak mecburiyetindedir. Zira bu iki edebiyata ait verimlerin dikkatli şekilde değerlendirilmesi aynı zamanda klasik Türk edebiyatının bunlardan hem etkilendiği hem de ayrışarak 'kendi'leştiği noktaları açığa çıkartabilir. Pek tabiidir ki böyle bir değerlendirme yapabilmek için de multidisipliner bir yaklaşıma sahip ve söz konusu edebiyat verimlerine hâkim olmak gerekecektir. Böyle bir hâkimiyet de elbette ki elde materyallerin var olmasına bağlıdır. İşte Muhammet İnce denebilir ki bu tarzdaki bir teşebbüs için gereken kaynaklardan birisini ilim camiasının istifadesine sunmuş ve sadece Arap edebiyatı araştırmalarına ve sahasına ilgi duyanlar için değil klasik Türk edebiyatı alanına ilgisi olanlar için de çok faydalı bir kültür hizmetinde bulunmuştur.